

Nr 652.

Av herr **Pehrsson-Bramstorp m. fl.**, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition, nr 343, angående skatte-
grupperingen m. m.

Genom propositionen nr 343 har Kungl. Maj:t berett riksdagen tillfälle att taga ställning till de av 1943 års dyrortskommitté framlagda förslagen samt till de synpunkter, som framkommit vid remissbehandlingen.

När dyrortssystemet efter förra världskrigets slut infördes var avsikten med detsamma att för löntagarna i allmän tjänst utjämna olikheterna i de lokala levnadskostnaderna. Med hänsyn till då rådande förhållanden var denna reform måhända berättigad. Sedermera har systemet utsträckts till att omfatta även andra områden och blivit alltmera komplicerat. Redan från början var dyrortssystemet behäftat med bristfälligheter. Särskilt gällde detta mätningen av levnadskostnaderna på de olika orterna, vilka beräkningar lågo till grund för hela systemet. Så småningom ha skillnaderna i levnadskostnader alltmera utjämnats, och på samma gång ha systemets brister framträtt i allt klarare dager. En allt starkare opposition mot detsamma har framträtt, och krav på dess reformering framlades redan tidigt. Dessa krav ha undan för undan vuxit i styrka, och under senare år har den tanken vunnit insteg i allt vidare kretsar, att hela systemet är moget för avskrivning.

Riksdagen har vid flera tillfällen haft att taga ställning till förslag i dyrortsfrågan, och vid 1943 års riksdag begärdes i skrivelse till Kungl. Maj:t en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan. Detta utredningsarbete redovisas nu i propositionen nr 343.

En av socialstyrelsen år 1941 företagen undersökning av skillnaderna i levnadskostnader mellan olika orter visade, att dessa skillnader starkt utjämnats. Särskilt var detta fallet med livsmedelskostnaderna. Medan dessa senare i Stockholm sedan 1934 stegrats med omkring 70 % uppgick ökningen på de »billigare» orterna till 90 % eller mera. Överhuvud taget var levnadskostnadsstegringen större inom de lägre dyrortsgrupperna än inom de högre. Genom 1943 års dyrortskommittés försorg har undersökning skett av prisutvecklingen på de olika orterna efter 1941. Denna undersökning visar, att olikheterna i levnadskostnader ytterligare minskats. Sammanpressningen har skett på så sätt, att levnadskostnaderna stigit mest på de orter, som tillhöra de lägre dyrortsgrupperna. De av kommittén företagna undersökningarna visa således, att de tendenser, som iakttagits i socialstyrelsens undersökning år 1941, ytterligare förstärkts under de senaste åren. Skillnaden mellan »dyraste» och »billigaste» grupper av orter uppgår numera endast till omkring 22 %

enligt kommitténs undersökningar. En avsevärd del av denna skillnad hänför sig till olikheter i standard mellan städer och landsbygd.

Man kan för övrigt ifrågasätta, om den verkliga skillnaden ens är så stor. Flera av de kostnader, som denna skillnad är beräknad på, äro icke exakt kända utan ha endast uppskattningsvis kunnat fastställas. Därtill kommer, att vissa poster, exempelvis utgifter för kulturella ändamål för landsbygdens befolkning, icke tillräckligt beaktats av kommittén och att den uppskattningsvis fastställda summan för kostnader för inköp och resor för landsbygdsbefolkningen, s. k. avståndskostnader, sannolikt upptagits för lågt.

I detta sammanhang bör framhållas, att kommittén icke tagit tillräcklig hänsyn till vissa av de synpunkter, som sammansatta stats- och bevillningsutskottet vid 1943 års riksdag givit uttryck åt. Utskottet uttalade bland annat, att sådana kostnader, som visserligen ej kunde siffermässigt fixeras men som dock bidrogo till olikheten i levnadskostnader mellan skilda orter, borde på ett eller annat sätt medtagas, liksom sådana kostnader, varöver människorna själva ej råda. I de direktiv, som statsrådet och chefen för finansdepartementet utfärdat för kommitténs arbete, framhölls, att sammansatta stats- och bevillningsutskottets uttalanden borde tjäna till ledning för detta arbete. Varken kostnaderna för kulturella ändamål eller avståndskostnaderna ha i kommitténs beräkningar tillerkänts den betydelse de otvivelaktigt äga för levnadskostnaderna på landsbygden och i mindre tätorter.

På liknande sätt har kommittén tagit för ringa hänsyn till de förmåner och den högre standard i olika hänseenden, som särskilt de större städerna kunna erbjuda sina innebyggare. Det torde icke kunna bestridas, att denna högre standard konstituerar en betydande del av de dyrortsskillnader, som räknemässigt konstaterats i kommitténs undersökningar. Det kan ställas under diskussion, om dessa förmåner skola kompenseras genom högre löner och större skatteavdrag. Enligt vår mening borde den högre standarden i städerna icke kompenseras på detta sätt.

Avsikten med dyrortssystemet är ju, som ovan framhållits, att utjämna olikheterna i levnadskostnaderna, så att befattningshavare inom samma löneklass alltid skola erhålla samma reallön, på vilken ort de än äro bosatta. Men är detta verkligen förhållandet så som dyrortssystemet nu är utformat och fungerar? Detta dras allmänt i tvivelsmål, och många omständigheter tyda på att man icke lyckats uppnå målet att åstadkomma samma reallön överallt. Många tjänstemän på landsbygden söka erhålla anställning i städer eller större samhällen så snart möjlighet därtill ges, medan förklarligt nog många tjänstemän i städer tveka att taga befordran om den nya tjänsten tvingar dem att bosätta sig på lägre dyrorter. Detta tyder i varje fall på att tjänstemännen icke anse reallönen vara lika på alla orter. Man kan icke anse, att ett lönesystem, som leder till sådana konsekvenser, är tillfredsställande utformat. Det måste anses förvånande, att kommittén icke tagit upp dessa missförhållanden till behandling.

I kritiken mot dyrortssystemet har missnöjet med metoderna att beräkna levnadskostnaderna spelat en väsentlig roll. Även mot de beräkningsmetoder,

som kommit till användning vid kommitténs undersökningar, kunna invändningar göras. Såsom kommittén själv framhållit är det av vikt, att beräkningarna avse samma standard såväl i fråga om livsmedel som bostad och övriga poster. Denna princip har emellertid frångåtts beträffande beräkningen av skatterna. Skatteposten har i kommitténs undersökningar beräknats på de lönebelopp, som utgå i olika ortsgrupper i 11:e löneklassen med avdrag för motsvarande skattegrupper. Detta tillvägagångssätt kan icke anses tillfredsställande. Undersökningarna visa, som kommittén konstaterat, att olikheterna i levnadskostnader genom prisutvecklingen starkt utjämnats. Detta betyder, att löner och skatteavdrag i de gällande grupperingarna ej längre motsvaras av rådande skillnader i dyrhet. Hade kommittén tagit hänsyn till detta skulle skillnaden i levnadskostnader mellan »dyraste» och »billigaste» ort ytterligare ha minskats.

Ej heller har kommittén tagit hänsyn till de förmåner av social och kulturell art, som de olika kommunerna kunna bereda sina innevånare för de utgående kommunalskatterna. De större städerna erbjuda tack vare det större skatteunderlaget och trots en ofta lägre utdebitering avsevärt större förmåner.

I levnadskostnaderna utgör hyresposten en synnerligen viktig del. Det är därför av utomordentlig vikt, att beräkningarna göras så noggranna som möjligt. Ett ovillkorligt krav måste vara, att hyreskostnaderna avse bostäder av samma kvaliteter och standard på alla orter. Ehuru det nu tillämpade beräkningssättet på grundval av allmänna hyresräkningar synes vara överlägset förut använda metoder uppfyller det dock icke helt detta krav. En reservant inom dyrortskommittén, herr Nilson i Spånstad, har ansett, att bostadsposten borde ha grundats icke på en allmän hyresräkning inom städer och samhällen utan på en beräkning av hyran för en nybyggd standardlägenhet å olika orter. Utan att taga bestämd ställning till värdet av denna metod vilja vi dock framhålla, att den synes ge till resultat en mera rättvis uppskattning av hyreskostnaderna för en bostad av samma kvalitet på olika orter än vad den nu tillämpade metoden medger.

Om de omständigheter, som här berörts, mera hade beaktats vid kommitténs undersökningar, skulle skillnaden i levnadskostnader mellan städer och landsbygd ytterligare avsevärt ha minskats.

Man kan således konstatera, att skillnaderna i levnadskostnader mellan olika orter numera är ganska ringa. Dessutom torde det vara skäl att antaga, att den kommande prisutvecklingen ytterligare kommer att utjämna de ännu kvarstående skillnaderna. Med hänsyn till dessa omständigheter och till det faktum, att städerna och främst de större städerna i olika hänseenden bereda sina invånare fördelar, som icke kunna siffermässigt fixeras, då deras värde icke exakt kan mätas i pengar, ha vi dragit den slutsatsen, att dyrortsgrupperingen beträffande lönerna bör avskaffas och att dessa fastställas att utgå efter enhetliga, för hela riket gemensamma grunder. Hur dessa grunder skola vara beskaffade anse vi oss icke här kunna taga ställning till. Denna fråga bör utredas av den i år tillsatta lönekommittén.

Vi hysa också den uppfattningen, att skattegrupperingen bör avskaffas och att de bevillningsfria ortsavdragen vid beskattningen liksom lönerna fastställas att utgå efter för hela riket gemensamma, enhetliga grunder. Liknande skäl som anförts för vår ståndpunkt till frågan om lönegrupperingen kunna återopas även beträffande skattegrupperingen. Beträffande tjänstemän och andra som erhålla dyrortsgrupperade löner verkar det dubbla systemet med löne- och skattegrupperingar på sådant sätt, att de som äro bosatta på »dyrare» orter erhålla dels högre löner och dels större skatteavdrag än sina kolleger på »billigare» orter. Även andra skattebetalare än löntagare i de »dyra» orterna erhålla en förmånsställning genom de högre skatteavdragen där. På så sätt kommer landsbygdens befolkning i en ogynnsam ställning. Den åläggas en skattebörd, som icke står i rimlig proportion till den ringa skillnaden i levnadskostnader mellan landsbygd och städer. Denna ogynnsamma ställning framträder desto skarpare som städerna i motsats till landsbygden kunna bereda sina invånare förmåner, som landsbygden icke kan ge och vilka icke kunna statistiskt mätas och redovisas. I fråga om tidpunkten för ett avskaffande av skattegrupperingen vilja vi framhålla, att den beträffande statsbeskattningen bör kunna ske relativt snart. Däremot torde det av lämplighetsskäl vara nödvändigt att uppskjuta avskaffandet av grupperingen beträffande kommunalbeskattningen till dess att rättvisare grunder för kommunalbeskattningen genomförts.

Då det av tekniska skäl torde dröja någon tid, innan ett avskaffande av ifrågavarande dyrortsgrupperingar kan äga rum, anse vi det lämpligt, att provisoriska lönetillägg tills vidare från och med ingången av nästkommande budgetår tillerkännas löntagare inom de lägre dyrortsgrupperna för att kompensera dem för de orättvisor, som det rådande lönesystemet utsätter dem för. Efter vilka grunder dessa provisoriska tillägg skola utgå torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utreda och därefter framlägga förslag för nästa års riksdag. Ett eventuellt införande av sådana provisoriska lönetillägg får dock på intet sätt fördröja arbetet på att avskaffa de båda dyrortsgrupperingarna. Mot Kungl. Maj:ts hemställan i ifrågavarande proposition att gällande skattegruppering må erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947 ha vi, i vad den avser kommunalbeskattningen, under dessa förhållanden ingenting att erinra.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 343 måtte uttala,

dels att nu gällande dyrortsgruppering av löner och bevillningsfria skatteavdrag måtte avskaffas — dock att gällande skattegruppering rörande kommunalbeskattningen må erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947 — och att pågående utredningar måtte verkställas på så sätt, att löner och skatteavdrag må kunna fastställas att utgå efter enhetliga, för hela riket gemensamma grunder,

dels att i avvaktan härpå provisoriska lönetillägg från och med ingången av nästkommande budgetår måtte tillerkännas befattningshavare på lägre dyrorter efter de grunder, som må prövas lämpliga.

Stockholm den 1 november 1945.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Hjalmar Svensson
i Grönvik.

Axel Rubbestad.

Anders Pettersson
i Dahl.

I. Pettersson
i Rosta.

K. A. Ryberg.
